

Тема 1. Основи теорії держави

Мета заняття: формування цілісного уявлення про державу, її походження і соціальну сутність, форму, функції, роль і призначення як соціального явища, вміння встановлювати співвідношення та оцінювати її прояви, визначати основні юридичні поняття та зв'язки між ними на основі аналізу закономірностей функціонування держави.

Питання для обговорення:

1. Влада та соціальні норми у первісному суспільстві. Історичні умови зародження держави і права.
2. Поняття, ознаки та соціальна сутність держави. Відмінність держави від інших організацій (установ) суспільства.
3. Поняття та структура форми держави (форма правління, форма державно-територіального устрою, державно-правові режими). Державний устрій України, загальна характеристика.
4. Функції та апарат держави. Державні органи (поняття, ознаки та класифікація).
5. Поняття та основні ознаки правової держави. Проблеми та шляхи формування правової держави в Україні.

Основні терміни і поняття

Суспільство, первісний лад, рід, плем'я, суспільна влада, соціальні норми, мононорма, звичай, держава, адміністративно-територіальний поділ, норми права, суверенітет держави, форма держави, форма правління, державний устрій, політичний (державний) режим, республіка, монархія, унітарна держава, федерація, конфедерація, демократія, функції держави, механізм держави, апарат держави, державний орган, службова особа, повноваження, компетенція, правова держава.

Методичні вказівки

Висвітлюючи перше питання слід звернути увагу на такі аспекти: основні риси первісного суспільства, що було основою організації первісного суспільства, який характер носила влада, що являли собою соціальні норми у первісному суспільстві, які їх характерні ознаки.

Важливо показати роль суспільного поділу праці у переході від первісного суспільства до класового, показавши при цьому передумови виникнення держави, а саме: перехід від привласнюючої до виробляючої економіки; три великі розподіли праці; поява надлишкового продукту, патріархальної сім'ї, приватної власності та майнової нерівності; утворення класів, виникнення міжкласових конфліктів; неспроможність суспільної

влади первісного ладу врегулювати класові протиріччя і конфлікти; формування держави як політичної організації публічної влади.

У відповіді на друге питання семінарського заняття необхідно дати поняття держави і охарактеризувати її ознаки та соціальну сутність (як явище змінне, показавши співвідношення вузькогрупового і загальносуспільного в ній), вказати на відмінність держави від інших організацій (установ) суспільства та пояснити її. В межах цього питання необхідно також розглянути та проаналізувати риси, що відрізняють державу від організації первісного суспільства.

При розкритті третього питання варто звернути увагу на трактування поняття форма держави, визначити її внутрішню структуру, дати загальну характеристику її складових частин. Головним завданням є розгляд устрою держави, тобто конкретних форм існування і функціонування цієї особливої політичної структурної і територіальної організації суспільства. Останній аспект необхідно присвятити загальній характеристиці державного режиму України.

При висвітленні четвертого питання слід дати визначення та ознаки функцій, апарату та органів держави, а також класифікувати функції та органи держави. Цікавими є умови і причини, які обумовлюють напрямки діяльності держави, їх зміну і розвиток; співвідношення функцій держави і її сутності, зміст соціального призначення; форми здійснення функцій держави, засоби і методи, за допомогою яких органи держави виконують завдання, що стоять перед ними. Спробуйте визначити найбільш актуальні функції для України сьогодні.

У п'ятому питанні необхідно дати сучасне визначення правової держави, розкрити основні її характеристики, в тому числі: економічні, соціальні, моральні засади, її політичну природу, такі ознаки, як верховенство закону у всіх сферах суспільного життя, реальність прав особи, забезпечення її вільного розвитку, взаємної відповідальності держави і особи, основний принцип організації та діяльності правової держави – розподіл влад. Окрім того, слід визначити та схарактеризувати заходи, які повинні привести до формування в Україні правової держави.

Практичні завдання:

1. Внесіть до термінологічного словника ключові терміни і поняття.
2. Складіть схему «Форма держави». При виконанні завдання відобразіть три складові структурні елемента форми держави: форму правління, форму устрою та форму режиму і їх різновиди.

3. Заповніть таблицю «Порівняльна характеристика організації влади у первісному суспільстві та державно організованого суспільства»

Організація влади у первісному суспільстві	Організація влади у державно організованому суспільстві

4. Порівняйте, давши коротку характеристику сучасних видів республік:

Республіка		
Парламентська	Президентська	Змішана (напівпрезидентська)

5. Визначте правильний варіант відповіді.

1. Що таке «неолітична революція»?

- А) внутрішня межа в розвитку первісного суспільства;
- Б) один з суспільних розподілів праці;
- В) перехід суспільства від привласнюючої економіки до виробляючої;
- Г) встановлення соціально-демократичного політичного режиму в державі;
- Д) буржуазна революція.

2. Суспільна влада в умовах первісного ладу характеризується наступними ознаками:

- А) виборність на загальних зборах старшого члена роду, який здійснює повсякденне управління;
- Б) влада заснована на авторитеті;
- В) найважливіші питання вирішуються на загальних зборах всіх дорослих членів роду;
- Г) відсутній спеціальний апарат примусу;
- Д) усі перераховані.

3. Суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі правових норм це:

- А) апарат держави;
- Б) суспільне об'єднання;

- В) механізм держави;
- Г) держава;
- Д) політична партія.

4. До ознак внутрішнього суверенітету держави відносяться:

- А) незалежність і рівноправність державної влади;
- Б) верховенство закону;
- В) національний суверенітет;
- Г) верховенство, самостійність, повнота і неподільність;
- Д) верховенство права.

5. На відміну від соціальної організації первісного суспільства держава характеризується такими основними ознаками:

- А) наявністю традицій;
- Б) наявністю особливого апарату політичної організації публічної влади;
- В) територією проживання;
- Г) наявністю економіки, оборони, втручання в оточуюче середовище;
- Д) соціальними нормами.

6. Основні напрямки діяльності держави, що виражають її сутність та призначення це:

- А) суспільні інтереси;
- Б) функції держави;
- В) державні пріоритети;
- Г) галузі права;
- Д) державна політика.

7. Якій державній функції відповідає визначення: «Забезпечення повного та точного здійснення законодавчих приписів всіма учасниками суспільних відносин».

- А) культурно-виховній;
- Б) фінансового контролю;
- В) охорони правопорядку;
- Г) економічній;
- Д) соціальній

8. До основних елементів форми держави відносяться:

- А) апарат держави, механізм держави;
- Б) вищий законодавчий та судовий орган держави, вищий орган виконавчої влади;
- В) органи влади, органи управління, президент;
- Г) адміністративно-територіальний устрій, державний апарат;

Д) форма правління, форма державного устрою, політичний режим.

9. Основними формами державного правління є:

- А) унітарна і федеративна;
- Б) демократія й олігархія;
- В) авторитаризм і демократія;
- Г) монархія і республіка;
- Д) конфедерація і федерація.

10. Визначенню «Сукупність методів та засобів здійснення державної влади, а також рівень політичної свободи в суспільстві та характер правового стану особи» відповідає поняття:

- А) демократія;
- Б) розподіл влади;
- В) авторитаризм;
- Г) політико-правовий режим;
- Д) політична система.

? Контрольні питання:

1. Які основні характерні риси влади в первісному суспільстві?
2. Які основні риси соціальних норм первісного суспільства?
3. Що таке «мононорма»?
4. Які основні фактори (причини) виникнення держави?
5. Які ознаки відрізняють державу від організації влади первісного суспільства?
6. Які основні фактори (причини) виникнення права?
7. Чим відрізняються правові норми від соціальних норм первісного суспільства?
9. Яке співвідношення вузькогрупового та загально соціального в сутності держави?
10. Що таке державний суверенітет?
11. З яких елементів складається поняття форми держави?
12. Які основні риси монархії та республіки як форм правління?
13. Чим відрізняється унітарна держава від федеративної?
14. Що таке політико-правовий режим, які його основні різновиди?
16. У чому причина різноманітності форм держави?
17. Що таке функція держави?
18. Які основні функції здійснює держава соціально-демократичної орієнтації?
19. Що таке механізм держави?

20. Як співвідносяться між собою поняття «механізм держави» та «апарат держави»?
21. Якими ознаками характеризується орган держави?
22. У чому сутність принципу розподілу влад?
23. У чому полягає взаємна відповідальність держави та особи?